

Nr 42.

Ankom till riksdagens kansli den 10 mars 1942 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av Härnösands stifts byggnadskassa.

(2:a avd.)

I propositionen nr 49 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 23 januari 1942, föreslagit riksdagen medgiva, att behållningen i Härnösands stifts byggnadskassa må tillföras domkapitlets i samma stift synodalkassa att av domkapitlet disponeras på sätt departementschefen förordat.

Av statsrådsprotokollet inhämtas:

Domkapitlet i Härnösand har framlagt förslag till förändrad disposition av stiftets byggnadskassa, varigenom *dels* domkapitelshusets underhåll skulle säkerställas, *dels* stiftsbibliotekets lokalbehov skulle tillgodoses genom upplåtelse av vissa utrymmen inom domkapitelshuset. Domkapitlets förslag innebär, att stiftets byggnadskassa, som den 1 juli 1941 visat en behållning av 31,306 kronor 74 öre, skulle överföras till domkapitlets »synodalkassa», d. v. s. det konto, över vilket domkapitelshusets inkomster och utgifter redovisas. Genom överföringen skulle en bland byggnadskassans tillgångar ingående fordran hos synodalkassan — vid sistnämnda tidpunkt uppgående till 19,074 kronor — bortfalla. Den utöver fordringen föreliggande behållningen i byggnadskassan har domkapitlet anhållit att få använda som fond för domkapitelshusets framtida underhåll.

Till stöd för sin framställning har domkapitlet anfört:

Hos domkapitlet vore sedan år 1936 inrättat *Härnösands stiftsbibliotek*, avsett att till fromma för i första hand prästerskapets fortsatta studier tjänstgöra som ett lokalt vetenskapligt bibliotek med teologien som specialitet. Biblioteket ansåges vara en avdelning av domkapitlet och sköttes utan egentliga kostnader av dess personal. Biblioteket hade fått sin första skriftsamling genom ett stort antal gåvor från in- och utländska teologiska författare, vartill lagts vad domkapitlet förut ägde av teologiska tidskrifter, prästmötestryck och dylikt. Biblioteket hade där-

efter genom ytterligare gåvor från olika håll tillväxt utomordentligt hastigt. Med hjälp av ett par av domkapitlet förvaltade fonder hade kompletterings- och nyinköp i begränsad omfattning därjämte kunnat verkställas. Ur samma fonder hade kunnat bestridas nödvändiga utgifter för katalogisering och dylikt. Prästerskapet hade också lämnat frivilliga tillskott till bibliotekskassan. Bokbeståndet omfattade nu 6,001 katalogiserade nummer, till allra största delen inom teologiska och närbesläktade discipliner.

Lokalfrågan hade från början utgjort det största hindret för bibliotekets utveckling. Hittills hade ett av domkapitlets arkivrum varit tillräckligt. Ytterligare utvidgningsmöjligheter funnes nu ej längre.

Stiftsbibliotekets lokalfråga sammanhängde med den för domkapitlet lika viktiga frågan om underhåll av domkapitelshuset.

Den fastighet domkapitlet disponerade hade rättsligt sett en säregen ställning. Då Härnösands stift bildats, hade Kungl. Maj:t den 5 mars 1648 beviljat ett kronotiondeanslag till delning mellan kyrkan i staden och ett hus för prästerskapets synodalmöten. Då gymnasiehus på 1700-talet uppförts, hade däri inrymts även synodallokalen och arbetsrum för domkapitlet. När sedermera gymnasiehuset (nuvarande rådhuset) överlåtits till Härnösands stad, hade domkapitlet fått behålla en byggnad, som utgjort annex till gymnasiehuset. Å tomten, där byggnaden stode, hade laga fasta tidigare meddelats för konsistoriet. Givetvis vore huset trots detta en statens fastighet men det hade hittills kunnat utan riksstatens belastande underhållas genom hyror och den domkapitlet alltjämt tillgodokommande andelen av 1648 års ständigt sjunkande kronotiondeanslag. Åren 1925—26 hade verkställts en genomgripande reparation. Kostnaden därför hade bestritts genom ett amorteringslån på omkring 40,000 kronor, som med Kungl. Maj:ts medgivande den 19 december 1924 upptagits i några av domkapitlet förvaltade fonder. Genom nådigt brev den 10 augusti 1934 hade domkapitlet erhållit rätt att placera lånets då återstående belopp räntefritt i stiftets byggnadskassa. Vid utvidgning av domkapitlets expeditionslokaler år 1937 hade lånet med Kungl. Maj:ts medgivande den 22 april 1938 höjts med 1,800 kronor.

Det hade emellertid visat sig omöjligt att i längden underhålla fastigheten med de medel som därför årligen stode till buds, sedan amorteringen fullgjorts. Synodalkassan hade för närvarande följande inkomster:

Hyror, sammanlagt	kronor 2,100:—
Andel i kronotiondeanslag	» 919:78

Summa kronor 3,019:78.

Därtill kunde komma någon ränta.

Om från inkomstsumman droges amorteringssumman 1,440 kronor, återstode allenast 1,579 kronor 78 öre. Ur sistnämnda belopp skulle betalas fastighetsskatt samt avgifter för brandförsäkring, gatuunderhåll, vattenförbrukning, gaturenhållning m. m. Vad som återstode försloge ej till husets behöriga underhåll. Dess yttre hade, ehuru med dryga kostnader, hållits i stand men i det inre hade åtskilligt måst eftersättas.

Domkapitlet måste anse, att domkapitelshuset i Härnösand hade en i jämförelse med andra statens fastigheter och även med flertalet övriga

domkapitelsbyggnader ofördelaktig ställning. Tack vare försiktig förvaltning hade huset hållits i stånd utan särskild kostnad för statsverket, under det att andra domkapitelsbyggnader tillerkänts betydande statsanslag för ombyggnadsarbeten. Ett avlägsnande av skuldbördan skulle för domkapitlet utgöra en befrielse från de största bekymren och lämna ökad rörelsefrihet för underhåll av huset. Samtidigt skulle, då huset bleve mindre beroende av hyresintäkter, ett nu för 800 kronor om året uthyrt utrymme kunna inredas till stiftsbibliotekslokaler.

En nära till hands liggande möjlighet att uppnå skuldfrihet utan belastande av statsverket såge domkapitlet i ett överlåtande på domkapitlet av Härnösands stifts byggnadskassa.

Stiftens byggnadskassor hade visserligen tillkommit för tillgodoseende av de allmänna läroverkens behov och för sådant ändamål disponerats av domkapitlen. Numera gällde, att utbetalning från byggnadskassa icke finge ske utan Kungl. Maj:ts tillstånd.

Byggnadskassornas medel vore av övervägande ecklesiastik natur. Om kassorna ej längre hade någon vägande betydelse för det ändamål, för vilket de tillkommit, förefölle det därför vara i och för sig rätt naturligt, att en dylik kassa finge tillfalla en myndighet, från vars verksamhetsområde den härflutit.

Det syntes också numera vara så, att samtliga läroverkskommuner i Härnösands stift åtagit sig byggnadsskyldighet för läroverkens behov utan förbehåll om tillskott från stiftets byggnadskassa.

Om byggnadsskulden avlyftes från Härnösands domkapitelshus genom att byggnadskassan överföres till synodalkassan, skulle huset erhålla en relativt tryggad ställning. Den del av byggnadskassans behållning, som icke redan ställts till synodalkassans förfogande som byggnadslån, skulle efter överföringen bilda en synodalkassans grundval och med sin ränta bidraga till husets underhåll. Domkapitlet skulle då, trots att hyresinkomsterna därigenom komme att minskas, kunna taga en uthyrd dublett på husets nedre botten i anspråk för stiftsbibliotekets räkning.

En rundfråga till domkapitlen hade visat, att byggnadskassorna på många håll spelat ut sin roll. Sålunda vore kassorna försvunna i Uppsala, Skara, Strängnäs, Västerås, Göteborgs, Luleå och Visby stift. Till namnet funnes kassan kvar i Växjö stift, medan i Linköping endast en mindre behållning å 1,534 kronor funnes kvar. Däremot vore kassan även till gagnet kvar i Lunds stift (21,334 kronor). I Karlstads stift slutligen hade kassan för närvarande en behållning av 16,299 kronor.

Enligt uppgift hade behållningen i Västerås stifts byggnadskassa fått användas till uppförande av Västerås stifts- och läroverksbibliotek. Även om detta bibliotek vore närmare knutet till läroverket än stiftsbiblioteket i Härnösand, vore dock anslagsbehoven i viss utsträckning analoga. Härnösands stiftsbibliotek stode givetvis öppet icke endast för stiftets präster utan för vem som helst. Det vore även läroverkets lärare till nytta genom sin jämfört med läroverkets egna bibliotek rikligare tillgång till teologisk litteratur. Även studerande hade för särskilda uppgifter och feriearbeten uppträtt som låntagare.

Domkapitlets framställning har tillstyrkts av *skolöverstyrelsen* och *kammarkollegiet*. *Statskontoret* har däremot förklarat sig icke kunna tillstyrka

bifall till domkapitlets framställning men ansett frågan om förfarandet med samtliga bestående byggnadskassor böra upptagas till prövning ur principiella synpunkter. Statskontoret har i sitt utlåtande anfört:

Framställningen syntes huvudsakligen vara motiverad av önskemålet att bereda möjlighet för en utvidgning av stiftsbiblioteket. Detta föranledde statskontoret bringa i erinran domkapitlets skrivelse den 23 januari 1937 om anslag av statsmedel till bestridande av vissa kostnader för verksamheten vid biblioteket. Ämbetsverket hade i utlåtande däröver framhållit, att stiftsbiblioteket skulle komma att stå vid sidan av de biblioteksorganisationer, som hittills inrättats på grundval av de av bibliotekssakkunniga och folkbildningssakkunniga uppdragna riktlinjerna. Med hänsyn därtill och då de för biblioteksändamål i riksstaten uppförda anslag icke vore disponibla för ändamålet och andra medel icke heller syntes stå till buds, hade statskontoret — under erinran tillika om förefintligheten inom Härnösand av såväl läroverks- som stadsbibliotek — avstyrkt bifall till framställningen. Kungl. Maj:t hade också genom beslut den 4 juni 1937 lämnat ansökningen utan bifall.

I detta sammanhang ville statskontoret även fästa uppmärksamheten vid att ämbetsverket i utlåtande den 9 april 1937 angående anslag ur byggnadskassan för anordnande av lokal till stiftsbiblioteket uttalat, att ämbetsverket funne det i hög grad tveksamt, om byggnadskassan, som enligt läroverksstadgan vore avsedd att lämna bidrag till byggnad och underhåll av läroverkshus, kunde och borde tagas i anspråk för det ifrågasatta ändamålet, vilket icke på något sätt vore anknutet till en undervisningsanstalt. Kungl. Maj:t hade ej heller beslutat disposition av kassans tillgångar utan i stället anvisat nödiga medel från kyrkofondens post till extra utgifter (kungl. brev den 13 maj 1937).

I betraktande av vad sålunda förekommit ansåge sig statskontoret icke kunna tillstyrka bifall till domkapitlets föreliggande, likartade framställning.

Statskontoret ville emellertid framhålla, att stiftens byggnadskassor numera torde hava förlorat varje praktisk betydelse. Ur principiella synpunkter borde under sådana omständigheter övervägas, huru med kassorna lämpligen skulle förfaras. En prövning i sådant hänseende syntes emellertid böra avse samtliga inom stiftens ännu kvarvarande byggnadskassor.

Departementschefen har för egen del anfört:

Såsom av det föregående framgår, underhålles Härnösands domkapitelshus huvudsakligen medelst hyresinkomster och tiondemedel. Underhållet av domkapitelshus anses eljest i allmänhet åligga domkyrkorna, vilka bilda ett slags stiftelser med egen förmögenhetsförvaltning. Härnösands »domkyrka» är dock domkyrka endast till namnet och saknar den nyssnämnda rättsliga särställning, som tillkommer domkyrkor i egentlig mening; kyrkan äger icke heller, såsom av redogörelsen framgår, tillgång till bestridande av kostnader för domkapitelshusets underhåll. Domkapitlet, som därigenom åsamkats svårigheter att hålla domkapitelshuset i vederbörligt skick, har nu hemställt om åtgärder, ågnade att möjliggöra ett bättre underhåll. Den nu föreliggande framställningen åsyftar därjämte att bereda det i domkapitelshuset inrymda stiftsbiblioteket bättre lokaler. För att statsmedel icke skall behöva

anlitas, skulle enligt domkapitlets förslag stiftets byggnadskassa överföras till den s. k. synodalkassan, d. v. s. kontot för domkapitelshusets inkomster och utgifter.

I fråga om stiftens byggnadskassor har framhållits, att de numera äro av ringa antal och betydenhet samt att deras ursprungliga uppgift, byggnad och underhåll av läroverkshus, sedan länge huvudsakligen ombesörjes av läroverkskommunerna. Det torde endast vara byggnadskassan i Lunds stift, som ännu användes för sitt ursprungliga ändamål. I Härnösands stift äro enligt i ärendet lämnad uppgift samtliga läroverkskommuner enligt åtagande skyldiga att tillhandahålla läroverkslokaler, varför de enligt gällande läroverksstadga icke äro berättigade till bidrag ur stiftets byggnadskassa. Betänkligheter mot att disponera byggnadskassan för annat ändamål synas därför icke behöva föreligga. Såsom i ärendet omnämnts, ha byggnadskassorna i Västerås och Linköpings stift fått disponeras för uppförande av lokaler åt stiftsbibliotek, därvid omständigheterna dock icke varit direkt jämförliga med förevarande fall. I Karlstads stift har byggnadskassan delvis tagits i anspråk för ombyggnadsarbeten för domkapitlets räkning.

Vid min prövning av det föreliggande ärendet har jag funnit, att domkapitlet i Härnösand för att kunna tillfredsställande underhålla och i erforderlig omfattning för egna ändamål utnyttja domkapitelshuset är i behov av den ekonomiska lättnad, som skulle vinnas genom den av domkapitlet föreslagna medelsöverföringen. Denna överföring, vilken såsom nämnts icke synes behöva föranleda betänkligheter, torde också innebära den för statsverket förmånligaste utvägen att tillgodose domkapitlets ifrågavarande behov. Jag har icke funnit anledning att i samband med detta ärende föranstalta om den av statskontoret ifrågasatta prövningen, huru med övriga ännu bestående byggnadskassor — vilkas sammanlagda behållning enligt vad i ärendet uppgivits utgör endast omkring 40,000 kronor — bör förfaras, men jag förutsätter att de byggnadskassor, som befinnas hava förlorat all betydelse för sitt ursprungliga ändamål, skola kunna disponeras för annat syfte. Riksdagens samtycke till sådan förändring av dispositionen synes böra inhämtas.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår åsyftar det av domkapitlet i Härnösand framställda förslaget om överförande av behållningen i Härnösands stifts byggnadskassa till stiftets synodalkassa att möjliggöra ett bättre underhåll av domkapitelshuset ävensom att bereda det i domkapitelshuset inrymda stiftsbiblioteket bättre och utvidgade lokaler. Utskottet har liksom departementschefen icke funnit något att erinra mot den ifrågasatta medelsöverföringen. Vad angår stiftsbiblioteket anser sig utskottet, i anslutning till vad statskontoret i ärendet anför och med hänsyn till konsekvenserna, böra förutsätta, att bibliotekets intressenter komma att svara för de kostnader, som bliva förenade med ett beredande av ökat lokalutrymme för biblioteket.

Utskottet.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må medgiva, att behållningen i Härnösands stifts byggnadskassa må tillföras domkapitlets i samma

stift synodalkassa att av domkapitlet disponeras på sätt departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 23 januari 1942 förordat.

Stockholm den 10 mars 1942.

På statsutskottets vägnar:

CONRAD JONSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Pauli*, *Bernhard Nilsson*, *Lindström*, *Sven Larsson*, *Carlström*, *Gustaf Karlsson*, *Björkman*, *Ohlin*, *von Heland* och *Persson* i Skabersjö; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Prästbol, *Lindberg* i Umeå, *Isacsson*, *Hansson* i Rubbestad, *Holmdahl*, *Andersson* i Södergård, *Aqvist*, *Wallentheim*, *Stazäng* och *Viklund*.